

Závěr

V této knize jsme se pokusili prozkoumat a popsat školní humor. Na skutečnost, že jde o jev hodný pozornosti, upozornili před námi (především britští) školní etnografové, kteří při svém studiu školního života na fenomén humoru naráželi a připisovali mu určité funkce – zejména funkci copingového mechanismu (Woods, 1979, 1983) a funkci vyjádření žákovské rezistence vůči učitelům (Dubberley, 1988).

Systematičtější zkoumání humoru bylo ovšem později vedeno jinými pohnutkami, jmenovitě snahou prokázat jeho výukovou efektivitu (srov. Banas a kol., 2011). Takto orientované výzkumy ukázaly, že přítomnost humoru sice zvyšuje pravděpodobnost zapamatování určitého podnětu, avšak na úkor podnětů ostatních. Pokud by tedy pedagog měl užívat humor efektivně, musel by svoji vtipnost soustředit vždy do momentu, kdy jsou objasňovány klíčové koncepty, zatímco v jiných okamžicích by se měl spíše držet zpátky.

Humor ve vyučování tudíž nemusí být zárukou kvalitnějšího vzdělávání. Přesto humor všude ve školách spontánně bují a je produkován jak žáky, tak učiteli. Napadá nás, že jde o jakousi antropologickou konstantu, tak jak o tom uvažuje Kučera (2004), tedy o cosi, co je odolné vůči změnám pravděpodobně proto, že přispívá k naplňování nějakých významných individuálních či společenských potřeb.

Identifikovat, k čemu je ve škole humor dobrý, je obtížná věc. Humor je totiž ambivalentní, a jakmile se nám zachce konstatovat, že slouží nějaké partikulární funkci, všimneme si ihned, že jaksí po straně slouží také funkci antagonistické. Tato skutečnost se nejzřetelněji vyjevuje v závěrečné kapitole, v níž tvrdíme, že humor je prostředkem, jak zaútočit na školu, a to proto, aby škola mohla být zachována.

Ptáme se, proč se škola jednoduše neobejde bez humoru. Vždyť by se přece mohla reprodukovat bez neustálého hravého zpochybňování vlastních principů. Proč musí být školní skript neustále nabouráván skriptem anti-školním? Humorista Jaroslav Žák (1989, první vydání 1937) vtělil ve své klasické knize Študáci a kantoři antagonismus, který je humoru vlastní, do souboje mezi učiteli a žáky. Učitelé v jeho podání reprezentují školní skript – naléhají na žáky, aby pilně pracovali, nesnažili se své známky získat nečestně a chovali se disciplinovaně a poslušně. Žáci naopak dělají vše pro to, aby se tvrdé práci vyhnuli a přitom školou zdárně propluli a užili si nějakou zábavu. „Mač“ mezi nimi vidí Žák jako základní interakční schéma školního života, přičemž konstatuje, že: „onen junácký duch ustavičného boje kantorů se študáky tvoří hlavní půvab studia. Postavy krutých profů, postupem času opředené mytickým kouzlem, zaujímají

čestné místo ve vzpomínkách omšelých abiturientů střední školy. A jak svědčí souhlasné výpovědi mnoha ctihodných mužů, stává se i sivým staříkům, že se probouzejí zpoceni z mnoha hrozivých snů, v nichž byli zkoušeni z latiny nebo algebry. Bylo by po našem soudu neodpustitelnou chybou připravit budoucí generace nějakou nepodloženou reformou o tyto hutné, nesmazatelné dojmy.“ (Žák, 1989, s. 89)

Domníváme se, že ani „nepodložená reforma“ humor ze školy vykořenit nemůže. Jde totiž o fenomén neřízený a neřiditelný. Naděje, že bychom mu plně porozuměli, je patrně nereálná a dost možná, že i v tom spočívá jeho kouzlo.